

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ: ZORUNLU MU KALMALI, YOKSA SEÇMELİ Mİ OLMALI?

İlhan YILDIZ*

Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, VAN

Özet

Bireysel ve toplumsal hayatta önemli bir yere sahip olan dinin eğitim ve öğretim alanında yok sayılması öncelikle çocuk ve gençlere ve daha sonra yetişkinlere karşı haksızlıktır. Bu nedenle din eğitimi ve öğretiminde iki husus önemlidir: 1. İlk ve ortaöğretimde din dersi zorunlu olmalıdır, 2. Anayasada yer alan "isteğe bağlı din eğitimi"nin hayatiyet kazanması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Dünya, küreselleşme ile birlikte, çok dinli ve çok kültürlü yaşamla tanışmıştır. Bu durum din dersinde inanılan dinin yanı sıra diğer dinlerin de öğretimini zorunlu kılmaktadır. Bir dine saygı göstermek, onu öğrenmek ve öğretmek ile onu doğru bir inanç sistemi olarak kabul etmek birbirinden farklı şeylerdir. Farklı inançlara sahip olan insanlar, tecrübelerini paylaşmak amacıyla tartışmadan, birbirlerini dinlerinden döndürmeye çalışmadan bilgi alışverişinde bulunabilmelidir. Farklı dinlere mensup insanların, ötekinin inanç ve yaşam biçimine karşı daha hoşgörülü kimseler haline gelebilmeleri sağlanmalıdır. Bu amaçla, DKAB dersinin İslam dini dışındaki dinler konusunun öğrencilerin inanç ve kültür dünyalarında meydana getirebileceği zenginlik ve bunun toplum ve dünya barışına yapabileceği katkılar üzerinde durulmalıdır. Bu ders asli fonksiyonlarını daha iyi yerine getirirse Müslüman ya da diğer dinlere mensup olan çocuklar, bu dersin yardımıyla hem çeşitli dinler hakkında bilgi alabilir hem de birbirlerine saygı duymayı öğrenirler.

Anahtar Kelimeler: DKAB dersi, zorunlu din dersi, isteğe bağlı din eğitimi

THE RELIGIOUS CULTURE AND ETHICS COURSE: SHOULD IT BE OPTIONAL OR COMPULSORY?

Abstract

The absent of religious education and instruction in the field of individual and social life primarily does an injustice against children, teenagers and then adults. For this reason, two issues are important in this context of religious education and instruction: 1. Religion classes should be compulsory in elementary and secondary schools, 2. much research should be done for realizing optional religious education that exists in Turkish constitution. World, with globalization, has met with many religions and multicultural life. This case requires teaching religion which believes by attendants as well as other religions in the religious courses. To respect, to teach and to learn a religion and to accept it as real belief system are different things. People belong to different religions must have to exchange of information and share their experiences without discussion and proselytizing. Those who believe in different religions are supposed to be more tolerant of other beliefs and lifestyles. With this purpose, it should be emphasized teaching of different religions in the world in the religious courses contribute on richness of students' beliefs and world peace. If religious courses fulfill basic functions, then Muslim children or others who believe in different religions learn about several religions better and they learn to respect each other.

Key Words: The religious culture and ethics course, compulsory religious course, optional religious education

* E-posta: ilhan@yyu.edu.tr

1. DKAB dersinin ortaya çıkışı

Osmanlı Devleti'nde öğretim kurumlarında faaliyet olarak din eğitimi ve öğretimi olmasına rağmen "*din dersi*" diye ayrı bir ders yoktu. Temel eğitim; Kur'an okuma ve ilmihal adlı pratik din bilgilerini içeren derslerden ibaretti. Dinin ve bütün diğer bilimlerin yüksek seviyede öğretimi ise, medreselerde yapılmaktaydı. Burada din dersi, ayrı bir branş olarak ele alınmayıp, başlangıçtan beri öğretimin bütününe sirayet edecek şekilde dinin öğretimi sırasında ortaya çıkan ve gelişen tefsir, hadis, fıkıh ve kelâm gibi bilimlerin öğretimi şeklindeydi.

Osmanlı devletinin son döneminde Batılılaşma ve dolayısıyla modern eğitim projesinin bir parçası olarak ortaya çıkan "mektepe" ile birlikte "din dersi" bir branş dersi olarak ortaya çıkmıştır. Dersin adı o zaman ki biçimiyle "*Ulum-u Diniye*" bazen de "*Ulum-i Diniye Maa Kur'an-ı Kerim*" idi [1].

Batı ülkeleriyle karşılaştırıldığında Türkiye'nin farklı bir modernleşme ve laiklik deneyimi geçirdiğini söylemek mümkündür. Modernleşme ve sekülerleşme bağlamında Cumhuriyetle birlikte üzerinde en çok konuşulan ve tartışılan konulardan biri din olmuştur. Bu çerçevede din eğitimi ve öğretimi, toplumsal kesimler tarafından sürekli tartışılan ancak üzerinde bir türlü geniş oйдаşma sağlanamayan bir konu olagelmıştır.

Cumhuriyet döneminde 3 Mart 1924 tarihinde yayınlanan Tevhid-i Tedrisat Kanunu'ndan sonra okul programlarında din dersi yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerle din dersine, ilkököl programlarında "Kur'an-ı Kerim ve Din Dersleri" adı ile 2, 3, 4 ve 5. sınıflarda ikişer saat; ortaokulun 1. ve 2. sınıflarında "Din Bilgisi" adıyla birer saat yer verilmiştir. Ancak Milli Eğitim çevrelerinde laik bir eğitim sistemi içinde "dinin devlet okullarında yerinin olmadığı" anlayışı ağırlık kazanınca [2], Din dersi, 1924 yılından sonra lise, 1927 yılından sonra ortaokul, 1929 ile 1931 yılları arasında kademeli olarak ilkököl ve öğretmen okulu, 1939 yılından itibaren de köy ilkökullarının programından çıkarılmıştır [3].

Din ve vicdan hürriyeti anayasanın teminatı altında iken ve Türkiye'de yaşayan azınlıklar Lozan Antlaşmasına bağlı olarak kendi din eğitimlerini hür bir şekilde sürdürürlerken [4], ilk ve ortaöğretim kurumlarında din derslerinin kaldırılması sonucunda gençlikte ortaya çıkan manevi buhran zamanla artık dayanılmaz boyutlara ulaşmıştır [5]. 1940'lı yıllara gelindiğinde din eğitimi hizmetlerini ifa edebilecek gerçek din bilginlerinin bulunmaması sebebiyle, bu hizmetler ehliyetli kişilerin ellerine geçmiştir. Vatandaşlar, çocuklarına dini bilgiler verecek sorumlu bir kaynak bulamamışlardır. Bu yüzden halk, çocukları için gerekli din bilgisi ihtiyacını, gözetim ve denetimden yoksun bazı yerlerden karşılamaya yönelmiştir. Böylece din eğitimi-öğretimi düzensiz bir şekilde, çoğu zaman ve çoğu yerde gizli olarak sürdürülmüştür. Artık din elden gidiyor anlayışı hakim olmuş ve gerçek ile hurafe ayrımı yapılmaksızın elde kalana bağlanılmıştır [6].

2. DKAB dersi niçin ve nasıl zorunlu oldu?

1950'li yıllara doğru Türkiye'de din eğitimi konusuyla ciddi bir şekilde ilgilenmenin zamanının gelmiş olduğu ifade edilmeye başlanmıştır. Bu yaklaşımlar, Türkiye'nin artık hurafelerden uzak rasyonel ve nesnel verilere dayanan bir din ve ahlâk eğitimine ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Türk halkı da, din dersinin okullarda yeniden yer alması için yoğun baskı yapmakta, gazete ve dergilerde konuyla ilgili birçok haber yer almaktadır [7].

1946 yılında, "Tevhid-i Tedrisat Kanunu" ruhuna yeniden dönülmesi isteğiyle, okullarda din dersinin okutulması teklif edilmiştir. Fakat din dersi adı altında okullarda bu dersin verilmesinin laik devlet anlayışına uygun olmayacağı düşüncesi dikkate alınarak, Fransa örneğine uygun olarak "Muhasebat-ı Ahlakiye" dersinin müfredat programına konulabileceği kararına varılmıştır.

II. Dünya savaşı sonrası Türkiye'de din eğitimi konusu tekrar gündeme gelmeye başlamıştır. Bu dönemde her yerde açıkça tartışılan konu din eğitimi idi. Tartışma önce ılımlı makalelerle başladı, sonra 24 Aralık 1946'da bu konu Büyük Millet Meclisi'nde enine boyuna tartışıldı [8]. Bunu, basında, parlamentoda ve diğer yerlerde uzun bir çekişme izledi. Din eğitimi hoş görülmeli miydi? Din eğitimi okullarda zorunlu mu, yoksa seçmeli mi olmalıydı? Milli Eğitim Bakanlığı mı yoksa Diyanet İşleri Başkanlığı denetimi altında mı olmalıydı? Bu sorunlar sonunda bir uzlaşma ile çözüldü [9].

1949'da ilkökulların 4. ve 5. sınıflarında haftada ikişer saat olmak üzere program ve ders saatleri dışında ve öğrenci velisinin isteğine bağlı din dersi yeniden okutulmaya başlandı. Bu durum karşısında dini mecmualar, bir yandan itirazlarını sürdürmekte, öte yandan halkın, çocuklarına din dersi okutmasını teşvik etmekteydiler [10]. İlkokullardaki din bilgisi dersi 1950 eğitim-öğretim yılından itibaren program içerisine alınmıştır [11]. 1956 yılında ortaokulların 1. ve 2. sınıflarına, 1967-68 eğitim-öğretim yılından itibaren, lise ve dengi okulların 1. ve 2. sınıflarına,

1976–1977 eğitim-öğretim yılından itibaren ortaokul 3. sınıflarla birlikte lise ve dengi okulların 3. sınıflarına da yaygınlaştırılmıştır [12].

İsteğe bağlı din dersleri, acaba Türk halkı tarafından nasıl karşılanmıştır? Bu hususta Milli Eğitim Bakanlığı'nca yapılan bir istatistik sonuçlarına göre din derslerine devam edenlerin oranı %99 seviyesindedir [13]. Ancak daha sonra bu derse katılanların oranında azalma görülmüştür [14]. Din derslerinde olumlu bir adım da Ekim 1950'de atılmıştır. Daha önce ebeveynlerin çocukları için din dersi istediklerini beyan eden bir dilekçeyi okul idaresine vermeleri sonucunda onlara bu ders verilmekteydi. Ancak bu tarihte yapılan değişiklikle sadece, çocuklarına din dersi verilmesini istemeyen ebeveynler okul idaresine yazılı başvuruda bulunmuştur [15].

1982–83 Eğitim-Öğretim yılına kadar ilkököl 4. sınıftan lise son sınıfa kadar isteğe bağlı din bilgisi derslerinin devam ve sınav mecburiyeti ile birlikte okutulması sürdürülmüştür. Böylece isteğe bağlı din dersi uygulaması 1948 yılından başlayarak 30 yıl boyunca devam etmiştir. 1980 askeri müdahalesi öncesinde yaşanan ve ülkeyi bölünüp parçalanma noktasına getiren olaylardan sonra ilk ve orta öğretim kurumlarında din ve ahlak öğretimi zorunluluğu getirilmiştir. Şu anda uygulanmakta olan DKAB dersi, 1982 Anayasa'sına konulurken uzun ve birçok tarafın katıldığı tartışmalar sonucunda ortaya çıkmış bir durumdur. Bu tartışmalarda konu, akla gelebilecek her yönü ile tartışılmıştır. 1982 anayasası ile din dersi durup duruken zorunlu hale gelmedi. Din dersi ile ilgili bir takım tartışmalar yaşandı. Örneğin, din dersini seçen ve seçmeyen öğrenciler, birbirlerini "mürteci, gerici, dinsiz" şeklinde suçladılar. Yine din aleyhtarı öğretmenler din dersine girmeye başladı. Bunun üzerine 1981 yılında Ankara İlahiyat Fakültesi öncülüğünde din dersinin zorunlu olması için bir takım çalışmalar yaptı. Daha sonra I. Din Eğitimi Semineri yapılarak Türkiye'de din eğitimi problemleri geniş çapta ele alındı. Bu bilimsel toplantıda, okullarda din dersinin olmamasının çocuk ve gençlerin ruhi bunalımlar yaşamasına neden olduğu ve bunun ülkede anarşi ve terörün yayılmasına önayak olduğu ifade edildi [16].

Bütün bu gelişmeler sonunda 1982 Anayasasının yürürlüğe girmesinden sonra, 24. maddenin gereği olarak "Din Kültürü" daha önce okutulan "Ahlak Bilgisi" dersiyle birleştirilerek Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi adını almıştır; İlkokul 4. ve 5. sınıflar ile ortaokul 1. 2. ve 3. sınıflarında haftada ikişer saat, Lise 1. 2. ve 3. sınıflarında ise birer saatlik zorunlu olarak okutulan dersler haline getirilmiştir. Günümüzde bu durum aynen devam etmektedir.

3. Türkiye'de din eğitimi

Türkiye'de din eğitimi laiklik bağlamında sürekli olarak tartışılmaktadır. Bu tartışmalarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi olsun mu, olmasın mı, zorunlu mu kalsın yoksa seçmeli mi olsun soruları her zaman önceliğini korumaktadır. Bilindiği gibi din dersi ile ilgili Türkiye'de farklı bir uygulama süreci gerçekleşmiştir. Okul müfredat programlarından din dersinin tamamen çıkarılması ile başlayan bu süreç seçmeli din dersi uygulaması ile devam etmiştir. 1982 Anayasası ile birlikte okullarda DKAB zorunlu ders olarak okutulmaya başlanmıştır. Bu ders, din hakkında genel bilgi vermeyi amaçlayan; tarihi, nesnel ve objektif bir din eğitimi olarak tasarlanmıştır. Bu ders, 1982 yılına kadar seçmeli olarak okutulan din dersi ile zorunlu dersler arasında yer alan ahlak bilgisi dersinin birleştirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Ancak zorunlu din dersi, Türkiye'de yaşayan ve Lozan Antlaşması ile din eğitimi konusunda bir takım imtiyazlar elde eden azınlıkların istisna edilmesiyle bir anlamda delinmiştir. Daha sonra Müslüman olmayan kişilerin dilekçe ile başvurmak suretiyle bu dersten muaf olacağı kayıt altına alınınca DKAB dersi sadece Müslüman öğrencilere has bir ders olmuştur.

Böylece okullara zorunlu din dersi bağlamında Türkiye'de üç ayrı durum ortaya çıkmaktadır:

- Lozan Antlaşmasında adı geçen Türkiye'de yaşayan azınlıklar (Museviler, Rum Ortodoks Kilisesi, Ermeni Ortodoks, Katolik ve Protestan Kilisesi vs.) kendi okullarında din eğitimi vermekte serbesttirler.
- Türkiye'de yaşayan ancak Lozan Antlaşmasında adı geçmeyen gayri müslimler (Süryaniler, Keldaniler vs.) dilekçe ile başvurdukları takdirde DKAB dersinden muaf olacaklardır.
- DKAB dersi sadece Müslüman öğrencileri kapsamaktadır. Ancak bazı Alevi gruplar DKAB dersine itiraz etmektedirler. Bu itirazlar nedeniyle Alevilik konusunu kapsayan bazı bölümler DKAB ders kitabı ve müfredat programına konmuştur.

1982 yılında hazırlanan yeni Anayasanın 24. maddesinin ilgili paragrafı aynen şöyledir: "Din ve ahlak eğitimi ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve orta öğretim kurumlarında okulların zorunlu dersleri arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitimi ve öğretimi ancak kişinin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcilerinin talebine bağlıdır." Türkiye'de zorunlu din öğretimi DKAB dersine, isteğe bağlı

din eğitimi ise, bireysel anlamda ailede verilen din eğitimine, kurumsal olarak ise, -ya okullarda seçmeli ikinci bir derse tekabül etmektedir ki böyle bir ders müfredat programlarında mevcut değildir veyahutta- Diyanet İşleri Başkanlığı'nın üstlenmiş olduğu din hizmetine karşılık gelmektedir. Dikkat edilirse, Anayasanın 24. maddesinin ikinci paragrafında isteğe bağlı din eğitimi yer almaktadır. Bu paragrafta yer alan isteğe bağlı din eğitimi, "inanılan dinin eğitimi"dir. Yani bu ders, bir dinin müminini yetiştirmeyi ve onların kendi dinleri ile ilgili inanç ve ibadetlerini artırmayı amaçlamaktadır. DKAB dersi ise, bireylerin çeşitli dinler hakkındaki bilgilerini arttırmayı hedeflemektedir. Bu nedenle Anayasada bulunan zorunlu DKAB dersi ile isteğe bağlı din eğitimi birbirinin ne alternatifi ne de tamamlayıcısıdır. Bilakis bunlar iki farklı alanda duyulan ihtiyaca cevap vermek üzere anayasaya konmuştur.

Yukarıda da görüldüğü gibi, anayasa hem zorunlu din dersi hem de isteğe bağlı din eğitimini gerekli görmektedir. Zorunlu din dersinin var olması isteğe bağlı din eğitiminin varlık sebebi olmadığı gibi yok olmasını da gerektirmemektedir. Anayasanın 24. maddesi bu şekilde anlaşılmaya müsaittir. Bu maddede "din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulacak zorunlu dersler arasında yer alır" denildikten sonra "bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi" ise isteğe bağlı din eğitimi kapsamındadır denmektedir. Yani Anayasasının 24. maddesi isteğe bağlı din eğitimini öneren ikinci kısmı "bunun dışında" diye başlamaktadır. Böylece Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 24. maddesi zorunlu din öğretimi ile isteğe bağlı din eğitimini birbirinden ayırmıştır. Fakat bu zamana kadarki dönemde bu anayasal haklar gündeme gelip uygulanma şansı bulamamıştır. Bu yapılmadığı için din dersleri üzerinde büyük tartışmalar yaşanmaktadır. Mevcut DKAB dersleri ne din eğitimi talebinde bulunanları tatmin etmekte, ne de bu dersten rahatsız olanların rahatsızlığını giderebilmektedir.

Bilindiği gibi, Türkiye'de din dersi 30 yıl seçmeli olarak okutulmuştur. Türkiye seçmeli din dersi konusunda önemli bir birikim ve tecrübeye sahiptir. Ne yazık ki, bu tecrübenin çok parlak olduğu söylenemez. Bu nedenle okullarda din dersinin zorunlu olması kararlaştırılmıştır. Nitekim yakın zamanda AGİT okullarda din öğretimi konusunda geniş çaplı bir takım çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar sonunda AGİT tarafından belirlenen prensiplere son şekli verilerek bütün dünyaya resmen açıklanmıştır. Din ve inançların öğretimi konusunda bir takım standartlar getirmeyi amaçlayan bu prensipler 2007 yılında *Toledo Kılavuz Prensipler* adlı bir kitapta yayınlanmıştır. Bu kitapta bulunan prensiplerin altında AGİT'e üye 56 ülkenin imzaları bulunmaktadır [17]. Buna göre, okullarda din ve inancın öğretimi dersi objektif olarak veriliyorsa zorunlu veya seçmeli olmasında bir mahzur bulunmamaktadır.

Okulda din öğretiminin niteliği ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Okulda din öğretiminin niteliği, o ülkenin anayasasındaki din eğitimi ile ilgili kanunlar, inanç coğrafyası, dinin tarihsel ve toplumsal önemi, o ülke insanının din eğitimi ile ilgili talep ve beklentileri gibi pek çok faktörle ilişkilidir. Türkiye'de halen ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu olarak okutulmakta olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi "Mezheplerüstü Diğer Dinler Açılımlı" yaklaşımına uygun olarak okutulmaktadır. DKAB dersi, Türkiye'de üyesi bulunmasın bütün dinler hakkında bilgi vermek zorundadır. Bu dersin görevi, toplumda dinin yeri ve önemi, bireysel ve toplumsal bakımdan değerinin yanı sıra ahlakın gerekliliği üzerinde durmaktır. Ayrıca farklı dinler hakkında öğrencilerin bilgi sahibi olması sağlanmalıdır. Bu bilgiler öğrencilerin bir şekilde karşılaştığı veya bir araya geldiği farklı dinlere mensup insanlar hakkında asgari düzeyde de olsa bilgi sahibi olmaktır. Bilindiği gibi, Lozan Antlaşması ile birlikte Türkiye'de yaşayan Musevi ve Hıristiyanlar, çocuklarına kendi okullarında din eğitimi vermektedirler. Ayrıca Müslüman olmadığını belgeleyen öğrencilerin de DKAB dersine katılma zorunluluğu bulunmamaktadır. Ancak bu son derece yanlış bir uygulamadır. Bu derslere Müslümanlar kadar gayri Müslimlerin de ihtiyacı vardır. Zira DKAB özellikle toplumları bir arada tutmada yardımcı olan bir takım ahlaki değerleri de öğrencilere öğretmektedir. Bu nedenle batıda veya doğuda, Müslüman veya gayri Müslim her nerede veya her kim olursa olsun bu değerler genç nesillere öğretilmelidir. Bu değerler gençlere öğretilmezse bireysel ve toplumsal bakımdan bir takım bunalım ve çatışmalar yaşanacağı muhakkaktır [18].

Yukarıda da ifade edildiği gibi isteğe bağlı din eğitimi, devlet kanalıyla veya sivil toplum örgütleri aracılığıyla gönüllü olarak din eğitimi almak, inandığı dini öğrenmek isteyen kimselere 1982 Anayasasının gösterdiği bir yoldur. İsteğe bağlı din eğitimi ile bireylerin ihtiyaç duyduğu dinsel inanç, ibadet, ahlak ve diğer konularda onları aydınlatmak, onlara örneğin, namaza alıştırma dinin pratikleri konusunda daha kapsayıcı bilgiler vermeyi kapsamaktadır. Türkiye'de isteğe bağlı din eğitiminin ana arterlerinden biri sayılan aile toplumun en küçük bir birimi olarak, çocuğun toplumun dinine, değer yargılarına, gelenek ve göreneklerine uygun bir birey olarak yetiştirilmesinde öncelikli bir öneme sahiptir. Sosyolojik bağlamda ele aldığımızda aile, yüz yüze ve samimi ilişkilerin en güçlü olduğu birincil topluluktur. Çocuğun tutum ve değerlerinin oluşumunda etkileşimi sağlaması sebebiyle aileden vazgeçmek imkânsızdır. Onun temel kurumlar arasında yer alışı nedenlerinden biri de zaten budur. Dünyanın her yerinde, aile son derece merkezi bir yere sahiptir. Bundan ayrı olarak aile dini değerlerin aşılandığı, din eğitiminin kemikleştirildiği ilk eğitim kurumudur. Bütün dinler, anne-babanın inançlarını ev içinde çocuklarıyla paylaşmaya teşvik etmektedir. Ayrıca ebeveynen, din hakkında samimi kişisel sohbetler yapması ve yaşarken iyi bir örnek hayat oluşturması da istenmektedir.

Ailelerin, çocuklarına din konusunda yeterli bilgi verebilecek durumda olmadığı da bir gerçektir. Öyleyse rasyonel ve bilimsel esaslara dayalı olarak, çocuklara isteğe bağlı din eğitimi verecek bir kuruma ihtiyaç duyulmaktadır. Batı toplumunda bu görevi kiliseler yapmaktadır. Kilise ve okul birbiriyle yardımlaşmaktadır. Kilise dini konuları ağırlıklı olarak okuttuğu okullar açmaktadır. İsteyen ailelerde çocuklarını bu okullara göndermektedirler. Bugün itibariyle Türkiye’de isteğe bağlı din eğitimi yapan tek resmi kurum Diyanet İşleri Başkanlığı’dır. Diyanet bu görevi, anayasanın 136. maddesinde belirtildiği üzere “*Diyanet İşleri Başkanlığı, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek üzere kurulmuştur*” ifadesine bağlı olarak yerine getirmektedir. Ancak Başkanlık bugün itibariyle böyle bir din eğitimi talebini karşılayacak personele ve gerekli altyapıya sahip değildir. Zira Türkiye’de 15 milyonun üzerinde aile ve 20 milyon civarında çocuk bulunmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı 7000 civarında Kur’an Kursu ve bu kurslara devam eden 250.000 öğrenci bulunmaktadır. Yani her 80 çocuktan yalnızca bir tanesine ulaşılabilmektedir. İlköğretim çağındaki çocuklara ve yetişkinlere yönelik Kur’an eğitimi ve basit dini bilgiler kısıtlı imkânlarla hem yaz Kur’an kurslarında ve hem de kış Kur’an kurslarında verilmektedir [19].

4. Avrupa’da din eğitimi

Avrupa ülkelerini din dersi bağlamında üç grupta toplamak mümkündür. Birinci grupta yer alan Finlandiya, İsveç, Norveç ve Yunanistan gibi ülkelerde din dersi zorunludur ve ülkeden ülkeye bu zorunluluk derecesi değişmektedir. Avusturya, İngiltere, Danimarka, İrlanda, İzlanda, Kıbrıs, Liechtenstein, Malta, Monako, San Marino ve Türkiye gibi ülkelerde din dersi aynı şekilde zorunludur ancak öğrenciler belli koşullarda din dersinden muaf tutulmaktadır. Bütün bu ülkelerde öğrenciler kısmen ya da tamamen yalnızca 'mensubu buldukları' dini inancı öğrenmektedirler. İkinci grubu oluşturan Andorra, Azerbaycan, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Ermenistan, Estonya, Gürcistan, Hırvatistan, İtalya, İspanya, Litvanya, Macaristan, Moldova, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, Ukrayna gibi ülkelerde, din dersi seçmeli ders olarak bulunmaktadır. Üçüncü ve son grubu oluşturan Almanya, Belçika, Bosna-Hersek, Hollanda, İsviçre, Letonya, Lüksemburg, Sırbistan, Slovakya gibi ülkelerde ise, öğrenciler ya din dersi almakta ya da kendi seçtikleri başka bir derse katılmaktadırlar. Bu ülkeler de aynı şekilde mezhebe dayalı bir din dersi vermektedir [20].

Çeşitli ülkelerdeki müfredatlar ve uygulama biçimlerine bakıldığında okulda verilen din dersinin içerik olarak temelde söz konusu ülkedeki yaygın ve baskın dini inanca yoğunlaştığı görülmektedir. Katolik nüfusun yoğun olduğu ülkelerde Ortadoksluk veya Protestanlığın, Protestan nüfuslu ülkelerde Katoliklik veya Ortadoksluğun, Ortadoks çoğunluğun bulunduğu ülkelerde ise Katolik veya Protestanlığın din dersinde ağırlıklı olarak okutulduğu görülmektedir. Her ülke kendi tarihsel ve sosyolojik yapısının gerçekleri doğrultusunda din dersi müfredatını belirlemektedir. Ancak inanılan dine ait konuların ağırlıklı olarak din dersi müfredatında yer alması diğer dinler hakkında bilgilerin burada yer almayacağı veya öteki dinlerin negatif bir şekilde öğretileceği anlamına gelmemektedir. Türkiye’de yapılan kamuoyu araştırmaları halkımızın çoğunlukla İslam’ın anlatıldığı zorunlu din dersinden yana tavır aldığını göstermektedir [21]. Müslümanların çoğunluğu oluşturduğu bir ülkede din dersi müfredat programında örneğin Hıristiyanlık veya Musevilik konularına daha fazla yer verilmesi yasal olarak mümkün olsa da toplumun sosyolojik yapısı ve gelenekleri söz konusu olduğunda böyle bir girişimin rasyonel bir açıklamasını yapmak mümkün görünmemektedir. Nitekim benzer şekilde çoğunlukla Hıristiyan veya Musevi olanların yaşadığı ülkelerde de din dersi müfredat programında Müslümanlığa daha fazla yer verildiği görülmemiştir.

Özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde din dersinin seçmeli mi yoksa zorunlu mu olması yönünde yapılan tartışmalar geride kalmıştır. Bu konuda en katı politikaları izleyen Fransa’da bile öğrencilerin, göç ve küreselleşme süreçlerinin sonucu olarak gittikçe çokkültürlülüğe evrilen bir toplumda iyi, uyumlu ve hoşgörülü birer vatandaş olabilmeleri için farklı din ve inançlar hakkında bilgilendirilmeleri gerektiği görüşü yaygınlık kazanmaktadır. Bu nedenle birçok ülke, din dersi var olsun veya olmasın, zorunlu veya seçmeli olsun tartışmalarının ötesinde bu derslerin doğası, yapısı, pedagojisi, diğer bilim dallarıyla ilintisi ve içeriği üzerinde durmaktadır. Son yıllarda pek çok ülke din dersinin nasıl verilmesi gerektiği ile ilgili değişik yöntemler geliştirme çabası içindedir. Bu değişim çabalarının başlıca sebebi farklı dinlere/mezheplere mensup öğrencilerin farklı sınıf veya yerlerde din dersi almalarını temel alan mezhebe dayalı/doktriner din öğretiminin belli noktalarda yeterli görülmemesidir. Din dersinin verildiği bütün ülkelerde mevcut din hakkında ağırlıklı olarak bilgi verilmektedir. Örneğin, Norveç herhangi bir mezhebi dayatma amacı olmadan bütün öğrencilerin bir arada din dersi almaları fikrinden hareket etmekte, kiliseye bağlı olmayan (non-confessional) bir din dersi modelini 1997’den beri zorunlu bir okul dersi olarak uygulamaktadır. Bu derste programın %55’i Hıristiyanlığa, %25’i diğer din ve seküler dünya görüşlerine ve kalan %20’si ahlak ve felsefeye ayrılmaktadır. Yine Hamburg modelinde, Avrupa kültürünün unsuru olarak Hıristiyanlığı dikkate almak Hamburg’da uygulanan din dersi modelinin temel ilkesidir denmektedir. İngiltere’de çoğunluk esasına göre hangi

dini inanca ağırlık verileceği belirlenmektedir. Örneğin, İngiltere’de, yerel yönetimlerin yetkilendirildiği kamu okullarında bir okuldaki çoğunluk öğrencilerin dini aidiyetleri göz önüne alınmakta ve eğer Müslüman öğrenciler çoğunlukta ise bu durum çoğulculuk ve farklılığı yansıtması için müfredata da yansıtılmaktadır [22].

5. Nesnel, rasyonel, objektif ve çoğulcu din eğitimi nedir?

Anayasanın 24. maddesine göre, din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer almaktadır. Bu öğretimin Anayasanın öngördüğü şekilde nesnel ve çoğulcu olması, kimsenin dinsel ayrımcılığa maruz kalmaması, hurafelerden temizlenmiş rasyonel bir din eğitiminin verilmesi ve devletin bütün dinlere karşı objektif olması gerekmektedir. Din eğitiminin insanlık tarihi ile birlikte başladığını, farklı toplumlarda ve farklı zamanlarda farklı uygulamalar olduğunu görmek mümkündür. Bu uygulamalardan biri genel olarak her toplumda görülen, devlet ve dinî kurumlar arasında birlikteliğin bulunduğu dönemlerden beri uygulana gelen “mezhebe dayalı din eğitimi”dir. Diğer bir yaklaşım ise, eski yöntemin değişen sosyal ve kültürel gelişmelere uyum sağlayamadığı son dönemlerde ortaya çıkan ve din eğitiminin doğasında değişiklikler öngören “mezhebe bağı olmayan/mezhep üstü din eğitimi”dir.

Özellikle Amerika ve Avrupa’nın dinî ve kültürel anlamda homojenlikten uzaklaşarak çok kültürlü/çok inançlı yani çoğulcu hale gelmeleri ve devletin din ile ilişkisinde görülen iyileşmeler mezhepler üstü ve mezhepler arası din eğitimi anlayışının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Zira Amerika yoğun bir şekilde göç almakta ve bu ülkede 700’ün üzerinde farklı dini inanış bulunmaktadır. Amerikadaki okullarda hemen her sınıfta onlarca farklı dini inanışa mensup öğrenciler birlikte ders görmektedir. Avrupa’daki durum bundan çok farklı değildir. Bu nedenle bu ülkelerde okullarda doktriner/mezhebe dayalı din dersinden vazgeçilmiştir. Din öğretiminde doktriner bir anlayıştan vazgeçilmesinin temel nedeni toplumların dini ve kültürel anlamda homojenlikten uzaklaşarak çok kültürlü bir yapıya sahip olmalarıdır. Ancak devletin resmi bir dini benimsediği ve toplumun dinî açıdan homojen bir yapıya sahip olduğu ülkelerde, devletin resmi olarak benimsediği dinin eğitimi yani doktriner/mezhebe dayalı din eğitimi verilmeye devam edilmektedir. Mezhepler üstü ve mezhepler arası din eğitimi, mezhebe dayalı din eğitiminden sonraki aşamalarda verilmesi gerekiyor. Türkiye gibi mezhebe dayalı din eğitiminin yeterince verilemediği ülkelerde en azından ilköğretim okullarında mezhebe dayalı din eğitimine devam edilmesi gerekmektedir.

Dini eğitimin bir ihtiyaç olduğu bilinmektedir. Öyleyse çocuğa şimdi olduğu gibi ilköğretim okulundan sonra değil daha erken yaşlarda gerçek ve yeterli dini eğitimi güvenilir yollarla verilmez ise, çocuğun başka kaynak ve rehberlere yöneleceği ve buralardan yalan yanlış hurafe ile dolu bir takım bilgileri alacağı muhakkaktır. Eğitim başboşluk kabul etmez, din eğitimi ise hiç kabul etmez. Bugün gençler sağlıklı din ve ahlak eğitimi alamadıkları için manevi buhran ve bunalım içinde yaşamaktadırlar. Gün geçmiyor ki çocuk ve gençleri kapsayan vahşice işlenmiş cinayet haberleri almayalım. Gençlerimize din eğitimi vermezsek üniversite mezunu bile olsalar din adına kendilerine anlatılan her şeye ve herkese inanacaklardır. Ahlak, din ve İslam ehil olanlar tarafından asgari düzeyde de olsa okullarımızda ele alınmazsa bu başboşluk nedeniyle çocuk ve gençlerimiz kendilerini illegal bir örgütün içinde de bulabilirler.

Çocuklara erken yaşlarda din eğitimi verilmemesi hususu, genelde Rousseau’nun dini inanç konusunda çocukları serbest bırakalım, 18 yaşına gelince kendileri dinlerini seçsinler görüşüne dayanmaktadır. Hâlbuki Rousseau’nun kendisi 10 yaşlarında din eğitimi almıştır. Yine Rousseau aynı kitapta “insanın kaderini tayin eden bir Yaratıcının bulunduğunu çocukların bilmesi gerekir” demektedir [23]. Eğitimciler arasında hiç bir alanda çocuğun kendi başına bırakılmaması düşüncesi hakim olurken, din eğitimi verilmemesinin, hem bireysel hem de toplumsal bakımdan felakete yol açacağı ifade edilmektedir [24]. Bu nedenle çocukların dini bilgiyle ve ahlaki değerlerle çok erken yaşta tanışması gerekir ki modern toplumlarda da bu yapılmaktadır. DKAB dersi çocuklarımızı daha dindar yapma, onları Müslümanlaştırma, dinin pratiklerine alıştırmaya dersi değildir ancak Türkiye’de büyük çoğunlukla Müslümanlar yaşadığı için İslam hakkında diğer dinlerden daha fazla bahsedilmelidir.

Günümüzde sosyal, politik ve kültürel değişimler din eğitimi de etkisi altına almıştır. Din eğitiminin nerede ve nasıl verileceğine ilişkin tartışmalar, farklı çözümlerin üretilmesine yol açmıştır. Bu bağlamda pek çok Avrupa ülkesi, devlet okulları ve kilise okulları arasında din eğitimi açısından bir ayırım yapmaktadır. Kilise okullarının verdiği din eğitimine karışılmamış, ancak Fransa gibi devlet okullarındaki din dersleri ya tamamen kaldırılma yoluna gidilmiş ya da Almanya gibi seçmeli hale getirilmiştir. Yani Fransa ve Amerika’da devlet okullarında din dersi olmadığı için bu ülkede din eğitiminin zayıf olduğunu düşünmek yanlıştır. Zira bu ülkede en küçük yaşlardan itibaren kilise okullarında ve kiliseye bağlı kurumlarda din eğitimi verilmektedir. Bazı ülkelerde kiliseye bağlı olan öğrencilere Hıristiyanlık eğitimi verilirken, farklı dinlere/mezheplere bağlı öğrenciler bu dersten muaf tutulmuş, onlar için alternatif Etik Dersleri müfredat programına konulmuştur.

Son yıllarda pek çok ülke din dersinin nasıl verilmesi gerektiği ile ilgili değişik yöntemler geliştirme çabası içindedir. Bu değişim çabalarının başlıca sebebi farklı dinlere/mezheplere bağlı öğrencilerin farklı sınıf veya yerlerde din dersi görmelerini temel alan mezhebe dayalı/doktriner din öğretiminin belli noktalarda yeterli görülmemesidir [24]. Çokkültürlü bir toplumda yaşayan öğrencilerin, konu din olduğunda farklı sınıflarda eğitim almaları, birbirlerine saygı ve hoşgörü ile yaklaşmayı öğrenebilmelerini –en azından uygulama noktasında- engellemektedir. Bu sebeplerden dolayı Norveç ve Hamburg’da dini arkaplanını önemsemeksizin tüm öğrencileri aynı sınıf ortamında bir araya getirmeyi amaçlayan ve herhangi bir din ya da mezhebi dayatma çabası olmayan din dersi türleri geliştirilmektedir. Bu modellere göre, din dersi toplumun aynası olmalıdır. Yani bu ders her inanç grubunu, dünya görüşünü ve ahlak anlayışını öğretim konusu yapmalıdır.

Dini inançları ve ahlak bilgisini taraf olmadan öğretmeyi hedefleyen birçok model bulunmaktadır. Burada kısaca Almanya/Hamburg, Norveç ve Türkiye modelinden bahsedebiliriz. Bu modellerde bağımsız olarak bütün öğrencileri dini arka planlarıyla birlikte içine almaya çalışan bir din dersi uygulanmaktadır. Örneğin Hamburg modelinde, “herkes için din dersi” olarak isimlendirilen bu uygulama, öğrencilerin dünya görüşlerinden ve bağlı oldukları dinden etkilenmeden tüm öğrencilere yöneliktir. Farklı din ve mezheplerden öğrencileri mezheplerarası ve dinlerarası bir diyaloga hazırlamak, onların kişilik gelişimine katkıda bulunmak, kendi görüşlerinin oluşmasında ve bu görüşleri savunmada kendine güven duygusunu geliştirmek, Tanrı sorusuna beraber cevap aramak ve Avrupa kültürünün unsuru olarak Hıristiyanlığı dikkate almak Hamburg’da uygulanan din dersi modelinin amaçlarıdır. Burada, öğrencilerin tamamını içine alan ve hepsinin ortak olarak sordukları sorulara ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek, ortak hususların, çeşitlilik içinde arandığı bir din dersi verilmesi amaçlanmaktadır.

Herhangi bir mezhebi dayatma amacı olmadan bütün öğrencilerin bir arada din dersi almaları fikrinden hareket eden Norveç de; kiliseye bağlı olmayan (non-confessional) bir Din dersi modelini 1997’den beri zorunlu bir okul dersi olarak uygulamaktadır. Derste programın %55’i Hıristiyanlığa, %25’i diğer din ve seküler dünya görüşlerine ve kalan %20’si ahlak ve felsefeye ayrılmaktadır. Bu ders ile hem Norveç’in kültüründe büyük rolü olan Hıristiyanlık öğretilmekte hem de toplumdaki çoğulculuk sınıf ortamına yansıtılmaktadır [25].

Türkiye’de ise halen ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu olarak okutulmakta olan DKAB dersi “Mezheplerüstü Diğer Dinler Açılımlı” yaklaşıma uygun olarak okutulmaktadır. Program geliştirme sürecinde, gerek İslâm gerekse diğer dinler hakkında bilimsel ve araştırmaya dayalı bilgi ön planda tutulmuş, hurafeye dayalı yanlış bilgilerden uzak durulmuştur. İslâm’la ilgili bilgilerde; Kur’an merkezli, birleştirici ve belirtildiği gibi mezheplerüstü bir yaklaşım benimsenerek İslâm kaynaklı bütün dinsel oluşumları kuşatacak kök değerler öne çıkarılmış; inanç, ibadet ve ahlâk alanlarıyla ilgili bu değerlerin, Kur’an ve Sünnet bağlamında bütün Müslümanları birleştiren ortak paydalar olmasına özen gösterilmiştir. Amaç, yorumlardan birisini telkin edip diğerini dönüştürmek değil; sadece bireylerin, dinî kültür ve ahlâkî değerler hakkında doğru bilgilenmelerini sağlamaktır. Bununla birlikte, dinin anlaşılma biçimleri olarak tanımlanan mezhepler ve dinî oluşumlar, yok sayılmamış; kültürel zenginlik ve farklı düşünce ekolleri olarak görülmüş ve tanıtılmıştır. İlk aşamada dinlerin ortak paydaları, daha sonraki aşamada ise tarih boyunca ortaya çıkan farklı yorumlar hakkında, dinî-kültürel boyutuyla tasvir edici bir tarzda bilgi verilmesi hedeflenmiştir. Hatta diğer dinlere de yer verilerek dinler arası açılımlı bir ders niteliği kazandırılmıştır. Bu yaklaşıma uygun olan, bütün dinî ve ahlâkî değerler, öğretime konu edilmiş, ancak din eğitiminde kullanılan yaklaşımlardan birisi olan doktrin merkezli ya da mezhep merkezli bir din öğretimine dönüşmemesine büyük özen gösterilmiştir. Teorik olarak yukarıda özetlenen bir açılım sağlanmış olmakla beraber uygulamada ne tür sorunlar ile karşılaşıldığı, belirtilen amaçlara ne ölçüde ulaşıldığı, öğretim sırasında kullanılan kaynakların ve verilen uygulamalı derslerin program ilke ve ruhu ile ne kadar örtüştüğü test edilmemiştir. Bu noktada, program ve uygulama arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması amacıyla geniş kapsamlı bir araştırma yapılmasının gerekliliğine işaret edilmesi yararlı görülmektedir.

Amaç ve kapsam yönünden ise programda; dinin, insan yaşamına anlam kazandıran, insanın insanca yaşamasına yardımcı olan, insanların birbirlerini anlayabilmeleri için gerekli olan temel iletişim kodlarını bünyesinde taşıyan, Allah-insan ilişkilerini düzenleyen bir olgu olduğu bilgisi öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Yine bu program, inancını akılla bütünleştiren ve bireylerin kendi din, örf ve adetlerini olduğu kadar, diğer milletlerin din, örf ve adetlerini de saygı ve hoşgörü çerçevesinde karşılayan, yaşam boyu öğrenmeyi beceri haline getiren, araştıran, sorgulayan, demokrasiyi özümsemiş, bir arada yaşama kültürüne sahip bireyler yetiştirmeyi hedeflemiştir [26].

6. “DKAB dersi” hakkındaki tartışmalar

Türkiye’de din eğitimi sorunu genellikle laiklik bağlamında belli bir kesim tarafından tartışılmakta ve sürekli güncelliğini korumaktadır. Tartışma, din dersinin zorunlu olup olmaması konularında yoğunlaşmıştır. Bu kadar çok tartışılan bir konu olmasına rağmen, din dersleri çoğu zaman bilimsel yöntemle incelenip, araştırılmış değildir. Tartışmalar hep ideolojik yönde seyretmiş ve bu alanda birbirine zıt iki görüş sürekli savunulmuştur. Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne aday olması ve yeni anayasa hazırlıkları tartışmaları iyice su üstüne çıkarmıştır. Bilindiği gibi,

Türkiye’de okullarda uzun süre din dersi olmamış, 1948 yılından başlayarak 1982 yılına kadar da isteğe bağlı din dersi uygulaması sürmüştür. 1982 yılından bu yana DKAB dersi zorunlu dersler arasında yer almıştır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, 1982 Anayasası’nın 24. maddesi ile DKAB dersi belirlenmiştir. Bu derste din bilgisi değil din kültürü verilecektir. Burada öğretimden; bilgilendirme, eğitimden; inanç ve tutum değişmesi anlaşıldığı söylenebilir. O hâlde Türkiye’de ilk ve orta dereceli okullarda verilen din dersleri, din eğitimi (confessional) yani mezhebe / dine dayalı bir din dersi değil, dinler hakkında öğretim yaklaşımında yani mezhebe/dine dayalı olmayan (non confessional) bir din dersidir. Zaten Hıristiyan ve Musevi öğrenciler, Lozan Antlaşması nedeniyle DKAB dersinden muafırlar. Bu dersten muaf olmak için farklı din mensubu olmak yetmektedir.

1982 Anayasasında DKAB dersinin zorunlu olarak yer alması sancılı bir süreçten geçtikten sonra mümkün olmuştur. Bu dersin gerekli olduğu anlaşılınca nasıl, ne zaman ve ne kadar verilmesi gerektiği üzerinde bilimsel bir takım çalışmalar yapılmıştır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, üniversite ve Milli Eğitim Bakanlığı uzmanlarının yanı sıra çeşitli kurumlardan da uzmanların katılımıyla tartışılmıştır. 1982 yılına kadar geline süreçte çekilen sıkıntılar bu dersin konmasını sağlamıştır. Başka bir ifadeyle Türkiye bir takım acı deneyimlerden sonra böyle bir derse ihtiyacı olduğunu anlamıştır.

Türkiye’de genel ilk ve orta öğretim okullarında okutulmakta olan DKAB ile ilgili tartışmaların iki ana başlıkta toplandığı görülmektedir: Birincisi, DKAB dersi programlarında diğer dinlere İslamiyet açısından bir bakış söz konusu yani bir tür "ötekileştirme" olduğu ileri sürülmüştür. İkincisi ise, ilk ve ortaöğretim DKAB dersi programında Aleviliğe yer verilmediği iddia edilmiştir. Hazırlanan DKAB kitaplarında Alevilik ile ilgili yer alan konuların bütün Alevileri kapsamadığı savunulmakta ve Alevilik ile ilgili konulara daha fazla yer verilmesi istenmektedir. Şimdi bunları kısaca ele alalım:

6.1. Diğer Dinler ile İlgili Tartışmalar

Türkiye’de bulunan gayrimüslim öğrenciler din dersine katılmamaktadırlar. Bu yüzden Türkiye’deki okullarda farklı dinlere mensup öğrencilerden oluşan bir sınıf ortamı yoktur. Ancak diğer dinlere mensup öğrencilerin de DKAB dersine ihtiyacı vardır, hatta bu ihtiyaç Müslüman öğrencilerden daha fazladır. Zira gayrimüslim öğrenciler çoğunlukla Müslüman olan bir ülkede yaşamaktadırlar ve Müslümanlığı bilmek zorundadırlar. Aksi takdirde yanlış anlamaya neden olacak bir takım söz ve davranışlar sergileyebilirler. Bu nedenle toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanması için gayrimüslimlerin Müslümanlık hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir. DKAB dersi onlar için de önemli bir fırsattır. Eğer DKAB dersi gayri Müslimler için zorunlu değilse diğer dinler hakkında yapılan tartışmalar hangi nedenlerle ortaya çıkmaktadır. Küreselleşen dünyada sınırların ortadan kalkmış olması ve ulusal politika ve projelerin yerini uluslararası olanlarına bırakmış olması birinci neden olarak gösterilebilir. İkinci neden ise, Müslüman da olsalar öğrencilerin diğer dinleri hakkında önyargı ve bilgisizlikten kurtulmalarının zorunlu olmasıdır.

DKAB dersinde verilen diğer dinler hakkındaki bilgilerle öğrencilerin, inanç ve kültür dünyalarına genişlik kazandırmak, başka dinlerden olanlara karşı öğrencilerin daha hoşgörülü ve toleranslı olmasını sağlamak amaçlanmıştır. Diğer dinlerle ilgili öğrencilere verilecek olan bilgilerin, onların farklı dinleri tanımalarına ve o dinlere mensup insanların inanç ve düşüncelerini birbirine empoze etme yoluna gitmeden, ortak meseleler etrafında konuşma, tanışma ve işbirliği yapabilme imkânlarını meydana getirecektir. Diğer dinler hakkında öğrencileri bilgilendirmek, çeşitli dinlere mensup olan kimseleri anlamalarına ve bu sebeple aralarındaki çekimserlik ve soğukluğun ortadan kalkmasına, değişik inançlardaki insanlarla kendileri arasında saygı ve sevgiye dayanan hoşgörü ve dostluğun yerleşmesine imkan hazırlayacaktır.

Öğrenciler, İslam dini dışındaki dinler hakkında bilgilendirildikleri takdirde o dinlerin inanç sistemleri, ibadet, ayin ve törenleri ve tarihsel gelişmeleri konularındaki genel kültürleri artacak, görüş açıları genişleyecek, böylece dünyada gelişen ve değişen siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel olayları daha geniş bir açıdan değerlendirip yorumlayacaklar, farklı dinlere mensup insanlarla daha iyi ilişkiler kuracaklar ve onlara karşı daha hoşgörülü olacaklardır. Bu sayede kişiler ve toplumlar arası ilişkilerde iyileşmeler meydana gelecek, bu durum ise dünya barışına olumlu yönde katkıda bulunacaktır. Ayrıca farklı dinleri birbirleriyle karşılaştırmak suretiyle kendilerince bir sonuca ulaşacaklarından, bu durum onların Allah inancını da güçlendirecektir.

Daha önce hazırlanan bazı DKAB kitaplarında da yukarıda belirtilen kurallara uyulmadığı görülmektedir. Örneğin, Lise Birinci Sınıf DKAB adlı ders kitapta, önce animist ve çok tanrılı inançlar ele alınmış, buradan Uzakdoğu inançlarına geçilerek Konfüçyüs, Taoizm, Budizm ve Hinduizm'den sonra, “üç semavi din”in anlatımına geçilmektedir. Önce Musevilik, sonra Hıristiyanlık ele alınmakta ancak bu inançlara ilişkin bilgilerin İslami bir perspektif ile verildiği görülmektedir. Hz. İsa'nın Havarilerinin, Kuran'ın Al-i İmran Suresi 52. ayeti aktararak “bizler Müslümanlarız” [27] dediği aktarılmaktadır. Aynı kitapta başka bir yerde ise, “İslam inancına göre Hz. İsa öldürülmemiştir. Öldürülen kişi, Hz. İsa'ya ihanet eden havaridir”denmektedir. Yine Musevilik ve Hıristiyanlığın aslını koruyamadığı ve “bozulduğu” belirtilmektedir.

Halbuki bizim dinimizden başka dinlerin de bulunduğu çok dinli ve çok kültürlü bir dünyada yaşıyoruz. Bu dünyada hemen her gün toplumsal, ekonomik, siyasi, estetik, sanat vb. olaylar meydana gelmektedir. Bizim dışımızda meydana gelen tüm bu olaylar hakkında farklı dinler ve kültürler dikkate alınmadan sağlıklı bir değerlendirmede bulunmak ve doğru bir hükme varmak pek kolay gözükmemektedir. Farklı inanç ve kültürlerle sahip olan insanlar, ticari, sportif, turistik vb. pek çok sebeplerle bir araya gelmekte günümüz ve geleceğin toplumlarını çok kültürlü olmaya doğru bir gidişin içerisine itmektir. Bu durum bize, farklı kültürlerle mensup olan insanların bir arada ve birlikte yaşayabilmelerinin dini hoşgörü ile mükemmelleşeceğini göstermektedir. Günümüzün teknolojik gelişmeleri dünyayı büyük bir ev, insanları da bu evin sakinleri durumuna getirmiştir. Bu evde barış içerisinde ve birlikte yaşamak zorunda olan insanlar, karşılıklı savaşları, misyonerlik faaliyetlerini ve diğer olumsuz tavırları bir yana bırakarak, karşılıklı hoşgörü, anlayış ve saygı içerisinde, ön yargılarından arınarak ve tarihten de ibret alarak birbirleriyle olan ilişkilerini yeniden gözden geçirmek, birbirlerinin kültürlerini öğrenmek ve tanımak durumundadırlar.

Diğer dinler hakkında bilgi sahibi olmadan, o dine ait farklı teolojik ve metafizik öğretiler hakkında sağlıklı değerlendirme ve yorumun yapılamayacağı da açık bir gerçektir. Dinlerde farklılıklar olduğu gibi, çeşitli dinlere bağlı olarak meydana gelen olaylarda da farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklı davranışların özünde Allah'a inanç ve ibadet isteğinin hakim olduğunu bilmek gerekir. Örneğin, kiliseye giden bir Hıristiyan başını açmakta, camiye giden bir Müslüman veya Havraya giden bir Yahudi başını kapatmaktadır. Görünüşe bakılacak olursa bu iki olay farklı olaylar gibi gözükmemektedir. Fakat her iki olay da Allah'a olan saygıdan dolayı meydana gelmiştir. Hıristiyanlık, Yahudilik ve İslam hakkında bilgi sahibi olmayan birisi böyle bir değerlendirmeyi yapamaz.

Yani bizim dışımızdaki dinler hakkında bilgi sahibi olmadan bir Selimiye Camiini değerlendirmek, bir katedrali anlamak veya Taoen bir resmin, Kıyato okulundan bir Buda imajının, bir Arapça hat veya bir Amerikan yerlisinin yapmış olduğu bir mağara resminin güzelliğini görmek mümkün değildir.

İslam dini dışındaki dinler hakkında bilgi verildiği takdirde bu bilgilerin öğrencilerin genel kültürlerini arttırma, görüş açılarını genişletme, günümüz dünyasında gelişen ve değişen olayları algılama, değerlendirme ve yorumlamada öğrencilere daha geniş bir perspektif kazandırmada etkili olacaktır. Böylece öğrenciler, olayları daha geniş bir açıdan bakarak değerlendirecek ve bu değerlendirmenin sonunda da diğer insanların töre, örf ve adetlerini daha iyi tanıma imkânına kavuşacak, o insanlarla daha iyi ilişkiler kurarak, onlarla bir arada, barış içerisinde ve birlikte, hoşgörülü bir şekilde yaşayacaklardır.

Şunu da unutmamak gerekir ki, Müslümanlar diğer din mensupları hakkında objektif olamıyorsa diğer dine mansup olanlar da İslam ve Müslümanlar hakkında objektif olamamaktadırlar. Onlar, İslam ve Müslümanları, Batılı oryantalistlerin eserlerinden ve onların anlattıkları kadar tanımaktadırlar. Çoğu Hıristiyan olan oryantalistler de maksatlı olarak İslam'ı olduğu gibi göstermemektedir. Onlardan bazıları Müslüman'ı göbekli, çengel burunlu, aptal görünümlü, kaypak, seks manyağı ve ahlaksız bir şeyh tipi gibi algılarken, bazıları da Müslümanları terörist olarak tanımakta, İslam ile terörizmi bir tutmaktadır. Bazı Batılılar ise, Müslümanları şeytanlara ve taşlara tapan insanlar olarak nitelendirmektedirler. Yine Batılılar, İslam'ı bir din olarak kabul etmemekte, Tevrat ve İncil'den yola çıkarak düzenlenmiş yeni bir dini yorum olarak değerlendirmekte, Kur'an İslam'ın incili, (Muslim Bible), Cami İslam'ın kilisesi (Muslim Church), din görevlileri Müslüman rahipler (Muslim Clergy) sayılmakta, Onun peygamberi Hz. Muhammed'i de bir peygamber olarak değil de çağımıza seslenecek bir yönü bulunmayan ve geçmişte kalmış bir mesajı insanlara ulaştıran bir dahi olarak kabul etmektedirler [28].

Yukarıdaki paragraftan dünya barışının tehlikeye girmemesi için çoğulculuk, nesnellik ve objektiflik gibi ilkeler sadece Türkiye'nin değil, aynı zamanda Batı dünyasının da ihtiyaç duyduğu ilkeler olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle birbirimizi anlamamak ve bir arada yaşamamak konusunda direnildiği takdirde bugün hayal ürünü imiş gibi görünen Huntington'un Medeniyetler Çatışması tezinin gerçekleşmesi hiç de uzak bir ihtimal olmayacaktır. Yakın zamanda Amerika ve Avrupa'da yaşanan olaylar bu konuda önemli işaretler vermiştir.

7. Alevilerle ilgili tartışmalar

DKAB dersi hakkında dikkate alınması gereken en önemli tartışma Alevilerle ilgilidir. Zira Alevi çocukları DKAB dersine girmek zorundadırlar. Hem sünni hem de Aleviler yüzyıllarca önceden başlayan teolojik birikimle bu konu hakkında farklı şekilde vaziyet aldığı bilinmektedir. Bu vaziyet alış DKAB dersi konusuyla birlikte her iki kesim arasında farklı bir çatışma alanına dönüşmüştür. Alevilere göre, DKAB ders kitaplarında yer verilen İslam dinine ilişkin bilgiler sadece Sünni İslam'ın kabulleriyle sınırlıdır. Aleviler tarafından, din derslerinde İslam öğretisi olarak Sünni İslam anlayışının esas alındığı, hatta tarihin derinliklerinde kalmış bir takım mezheplerden bahsedilirken günümüzde var olan Aleviliğin okutulan din dersi kitaplarında görmezden gelindiği, Alevi çocuklarının din dersleri sırasında ailelerinden gördükleri dinsel ritüelleri öğrenmedikleri, aksine kendilerine din dersi adı altında öğretilen Sünnilik yaşantısının çocuklarının benliği üzerinde çelişiklere neden olduğu ve hem kendilerini hem de ailelerini sorgular hale geldikleri vurgulanmaktadır.

2004 yılı başında bir Alevi veli tarafından DKAB dersi aleyhinde bir dava açılması, Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde DKAB dersinin yeniden tartışılmasına neden olmuştur. DKAB dersine ilişkin müfredatın daha objektif bir bakışla yeniden kaleme alınmasını isteyen bir Alevi baba okullarda öğretilen zorunlu Din dersinin İnsan Hakları ve Özgürlüklerinin Korunmasına ilişkin Sözleşme'ye aykırı olduğunu savunmuşlardır. Türkiye bu dava için hazırladığı savunmasında, "bu dersin herhangi bir dini ya da mezhebi esas almayan bir kültür dersi olduğunu ve herhangi bir inancın benimsetilmeye çalışılması gibi bir amacın olmadığını" savunmuştur. Kararın gerekçeleri incelendiğinde bu dersin daha katılımcı, eleştirel ve programın daha eşitlikçi olması gerektiğinin altı çizilmektedir. Bu mahkeme açıldıktan sonra 2005 yılında DKAB dersinin programı ile ilgili çok ciddi değişikliklere gidilmiş, bu dersin kitapları Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilköğretim 4. sınıftan 8. sınıfa kadar yenilenmiştir. Aleviliğe İlköğretim 8. sınıfın ders kitabında "Kur'an ve Yorumu İslam Düşüncesinde Yorumlar" başlıklı dördüncü üniteye yer verilmiştir. İslam düşüncesinin yorum biçimleri "İnançla ilgili yorumlar, fıkhi yorumlar ve tasavvufi yorumlar" olarak 3 ana gruba ayrılmıştır. Aleviliğin ahlakla ilgili konular üzerinde yoğunlaştığı belirtilerek, tasavvufi yorum başlığı altında işlenmiştir. Aleviliğin Anadolu'da birlik ve düzenin bozulduğu dönemlerde hoşgörü kültürünün yayılmasına öncülük etmiş tasavvufi hareketlerden biri olduğu belirtilmiştir.

AİHM'e yapılan başvuruda, zorunlu DKAB dersinin öğretilme tarzının, sözleşmenin 9'uncu maddesinde ve 1 No'lu Protokol'ün 2'nci maddesinin ikinci cümlesinde güvence altına alınan hakları ihlal edici nitelikte olduğu vurgulanmıştır. Mahkemeye yapılan başvuruda Aleviliğin ne olduğu konusunda mahkemenin bir tanıma giriştiği göze çarpmaktadır. Mahkemeye göre Alevilik, Türklerle birlikte Orta Asya'dan Anadolu'ya yayılmış bir dini harekettir. Bu dini hareketin ortaya çıkışında iki âlimin önemli etkisinden söz edilmektedir. Bunlardan birisi Ahmet Yesevi, diğeri ise onun öğrencisi olan Hacı Bektaşî Veli'dir. Mahkeme kararının başlarında Aleviliğe katkısı ortaya konulan bu iki bilginin, kitaplarda yeterince yer almaması DKAB dersinin sözleşmeye aykırılık teşkil ettiği konusunda bir dayanak olarak görülmektedir.

Aynı karar metninde, Aleviliğin Türk toplumunun tarihinde geniş ve derin kökleri olan ve genel olarak İslam'ın bir kolu olarak kabul edilen bir inanç sistemi olduğunun altı çizilmiştir. Daha çok Türkiye'de gelişen bu hareketin Sufizm ve belirgin İslam öncesi inanışların etkisinde kaldığı tespitine varılmıştır. Buna göre Alevilerin namaz, oruç ve hac gibi dini uygulamalarında sünnilerden farklı hareket ettikleri belirtilmiştir.

Aleviler devletten bir takım isteklerde bulunabilirler ve bu isteklerini haklı gerekçelere dayandırabilirler. Ancak şunu unutmamak gerekir ki, Alevilik bir inanç grubudur ve mezhep çatışmaları da geçmişte kalmıştır. Modern toplumlarda inanç grupları yeni haklar elde etmek ve din özgürlüğü için birbirlerini desteklemektedirler. Birbirlerinin özgürlük alanlarının genişlemesi için mücadele etmektedirler. Birbirlerinin elde ettiği inanç özgürlüğünün ve bir takım edimlerin sınırlandırılması veya ortadan kaldırılması için şikâyetle bulunmazlar.

Türkiye'deki Alevilerin eğitim alanındaki taleplerinin en önemlisi, ilk ve orta dereceli okullarda zorunlu olarak okutulan DKAB dersiyle ilgilidir. Aleviler, kendilerinin aşağılandığı, kendilerine ilgisiz kaldığı, ayrı muamele yapıldığı görüşündedirler ve bu durumdan hoşnut değillerdir [29]. Ayrıca kendilerinin ve kültürlerinin olduğu gibi kabul edilmesini istemektedirler. Bazı Alevi kesimleri, özellikle köyden şehre göç hareketi ile birlikte Alevilerin sahipsiz kaldığını, bu sebepten dolayı da bazılarının sapkın inançlara meylettiklerini vurgulamakta, bu doğrultuda hükümetten ve devletten bir takım isteklerde bulunmaktadırlar [30]. MEB'in eğitim faaliyetlerinde ve okullarda okutulan DKAB ders kitaplarında Aleviliğin de yer alması istenmekte ve Alevi din adamı yetiştirilebilecek

enstitülerin kurulmasının gerekliliği dile getirilmektedir. Ayrıca basın ve yayın yoluyla da Aleviliğin tanıtılması ve önemli günlerinin göz ardı edilmemesi istenmektedir. Aleviliğin gerçek manada araştırılıp tüm halkın çeşitli vesile ve araçlarla bilgilendirilmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır. Yaşanan problemlerin tanınmazlıktan ya da yanlış tanınmaktan kaynaklandığı söylenmekte, hiçbir ayırım gözetilmeden birlikte yaşamının formülünün bulunmasının vaktinin geldiği birçok Alevi tarafından vurgulanmaktadır. DKAB dersinin Alevilerin taleplerini karşılamadığı dahası Alevilerle ilgili sonradan DKAB kitabına eklenen bölümlerin de göstermelik kaldığını savunmaktadırlar.

8. Sonuç ve öneriler

Okul, toplumun beklenti ve hedeflerini gerçekleştirmek üzere kurulmuştur. Okulun temel hedefi, yaşadığı topluma bilgi birikimi ve deneyimleriyle yön verebilme gücüne ve çağdaş yaşamın gereksinim ve beklentilerini karşılayacak donanımına sahip sağlıklı bireylerin yetiştirilmesidir. Herkese açık olan okul, toplum içinde yaşayan bütün kesimlerin dünya görüşüne ve din özgürlüğüne aynı mesafede durmalıdır. Bu nedenle okul, bir yandan toplumda yaşayan dini inanç ve dünya görüşlerine özgürlük sağlarken, öte yandan da bütün farklılıklara rağmen bir arada yaşamının formülünü bularak toplum mozağini korumalıdır.

Modern toplumlarda okul, öğrencilerin gerçeği bir bütün olarak anlamalarını sağlar. Bu bütünlük içinde okul, öğrencilere bütün dinleri tanıtarak onlara gerçeğin dini açıdan nasıl yorumlandığı konusunda da bilgi vermek durumundadır. Herhangi bir din hakkında doğru bilgi sahibi olmak, o dine mensup olmayı gerektirmez. Farklı dinlere mensup olsalar da dini bilen insanlar, birbirlerini daha kolay anlarlar. Gençlerin içinde yaşadığı topluma yabancılaşmaması için topluma ait dini inançların okulda temsil edilmesi gereklidir. Okul din eğitimi ihmal ederse, dinin genel eğitim ve öğretim içindeki yeri itibarıyla görevini tam olarak yapmamış olacaktır. Zira öğrenciler dinin insanın yeryüzündeki varlık nedenine getirdiği yorumdan mahrum kalacaktır. Yine öğrenciler, kültür içinde dinin önemli bir yer tutması nedeniyle kendi kültürlerini de tam olarak anlayamayacaklardır. Ayrıca bireysel ve toplumsal sorumluluklarımızı çoğunlukla dini motiflerle güçlendirdiğimiz için dinin öğretilmemesi durumunda bundan da mahrum kalınacaktır.

Uluslararası antlaşmalara bağlı olarak din ve vicdan özgürlüğü, toplum üyelerine kendi dini inançlarını öğretmeyi temel insan hakkı saymaktadır. Bu görev, öncelikle devlet ve aileye aittir. Devletler bu görevlerini yerine getirirken farklı yol ve yöntemler izlerler. Ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle birlikte resmi okullarda o ülkenin insanının inandığı din ağırlıklı olmak üzere bütün dinleri kuşatan genel din kültürü şeklinde verilen din derslerinin yanı sıra ibadet yerlerinde veya ona yakın yerlerde oluşturulan bazı kurumlarda din eğitimi ihtiyacının karşılandığı görülmektedir. Bütün uluslararası antlaşmalar, aileye çocuğunu kendi inançlarına uygun şekilde yetiştirme hürriyetini tanımıştır. Ailenin çocuklarını kendi inanç ve düşüncesine uygun bir şekilde yetiştirmesi en temel hakkıdır. Özellikle Amerika ve Avrupa'da kiliseler, gönüllü ve isteğe bağlı olmak kaydıyla, ailenin bu görevini yerine getirme hususunda yardımcı olmaktadır.

Din dersi, Türkiye'de ilk ve ortaöğretim okullarında zorunlu bir ders olarak okutulmaktadır. Devlet okullarında din dersinin zorunlu olarak okutulması kolay olmamıştır. Uzun ve netameli bir sürecin sonunda çoğunlukla deneme ve yanılma yöntemiyle bu sonuca ulaşılmıştır. Aynı şekilde din eğitiminin tamamıyla sivil unsurlara bırakılmaması devlet organları tarafından yürütülmesi en azından denetlenmesi uygulaması da Osmanlı devletine kadar dayanan bir tecrübenin ürünüdür. Türkiye'de Batı'da olduğu gibi çok dinli ve çok mezhepli bir toplumsal yapı bulunmamaktadır. Türkiye'de bulunan Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi dinlerin eğitimi Lozan Antlaşmasında belirlenen kanunlara göre düzenlenmiştir. Bu nedenle din eğitimi konusunda Türkiye, kendi tarihsel ve toplumsal yapısına uygun bir model geliştirmiş ve bunu uygulamaktadır. Anayasanın 24. maddesine baktığımızda hem zorunlu hem de isteğe bağlı din eğitiminin devlet tarafından garanti edildiği görülmektedir. Buna bağlı olarak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi Türkiye'ye ait bir din eğitimi modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu model üzverinde önemli tartışmalar bulunmaktadır. Bu tartışmalar devam edeceğe de benzemektedir. Ancak Türk halkı çoğunlukla bu dersin okullarda yer almasını istemektedir. Bu dersi herhangi bir dini dayatmayacak, gerçek bir din kültürü dersi haline getirmek gerekmektedir. Bunun en iyi yapılacağı yer ise okuldur. İsteğe bağlı din eğitimi ise ailelere ve ilgili kurumlara bırakılmalıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı program geliştirme çalışmalarında ihtiyaç analizleri yapmaktadır. Toplumdaki ve bilimdeki gelişmelere göre, DKAB ders programları ve kitapları devamlı geliştirilmektedir. Elbette her dersin programı gibi, DKAB programına da eleştiriler olabilir. Bu çerçevede şu anda uygulanan program ve kitaplara tartışılmalı Alevilikle ilgili birçok konu ilave edilmiştir. DKAB dersi hem müfredat programı hem de kitabı üzerinde yeni değişiklikler olabilir. Ancak devletin yönetim ve gözetiminde hem ders kitaplarına yapılacak eklemelere hem de dersin müfredat programında yapılacak değişikliklere bizzat Aleviler karar vermelidir. Devlet kendini Alevilerin

yerine koyarak bu işleri yapamaz. Ancak Alevilerin DKAB programını beğenmediği için DKAB dersinin kaldırılması da sözkonusu olmamalıdır.

Din dersi, mezhebe/dine dayalı olmamalıdır ve Batı ülkelerinde de bu böyledir demek konuyu tam olarak bilmemekten kaynaklanan bir yaklaşımdır Şunu çok iyi bilmemiz gerekiyor ki, en katı laiklik uygulamalarını gördüğümüz Fransa dahil bütün Batı ülkelerinde doktriner din eğitiminden vazgeçilmemiştir. Ancak doktriner din eğitimi uygulaması bazı Batı ülkelerinde okullarda uygulanmamaktadır. Bu görevi isteğe bağlı din eğitimi şeklinde kiliseler yerine getirmektedir. Aslında Batıda hem okullarda hem de kilisede verilen din eğitiminin genel karakteri inanılan din eğitiminden yanadır. Yani Hıristiyanlığa ayrıcalık tanınmaktadır. Hamburg ve Norveç modeli gibi en özgürlükçü modellerde bile bu durumun belirgin olduğu görülmektedir. Bu nedenle temel din eğitimi aşamasında belli bir din veya mezhebe dayalı yani doktriner din eğitimi gereklidir. Temel din eğitimi verildikten sonra herhangi bir dine veya mezhebe dayalı olmayan ve hatta din ve mezhepler üstü, din ve mezhepler arası, sorgulayıcı ve fenomolojik din eğitimi modelleri de kullanılabilir. Türkiye’de isteğe bağlı din eğitimi anayasada yer almasına rağmen uygulamada bütün yurttaşlarımızın yararlanacağı şekilde bulunmadığı görülmektedir. Böyle bir din eğitimi ne tek resmi dini organ olan Diyanet’in ne de aile kurumunun yerine getirmesi olası görülmemektedir.

Konuyla ilgili çözüm önerileri de şu şekilde tasnif edilebilir:

1. Bireysel ve toplumsal hayatta belirgin bir ağırlığı olan dinin eğitim ve öğretim düzleminde yok sayılması ve gereksiz görülmesi öncelikle çocuk ve gençlerimize ve daha sonra yetişkinlere karşı ödevlerimizin yapılmaması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda din eğitimi ve öğretiminde iki husus önem arz etmektedir: a) İlk ve ortaöğretimde din dersi hem Müslümanlar hem de gayri müslümler için zorunlu olmalıdır, b) Anayasada yer alan isteğe bağlı din eğitimine aile, devlet kurumları ve sivil toplum örgütlerinde yer verilmesi hususunda gerekli çalışmaların yapılması gerekmektedir.

2. Dünya küreselleşme ile birlikte çok dinli ve çok kültürlü yaşamla tanışmıştır. Bu nedenle din dersinde inanılan dinin yanı sıra diğer dinlerin de öğretimini zorunlu kılmaktadır. Bir dine saygı göstermek ve onu öğrenmek ve öğretmek, onu doğru bir inanç sistemi olarak kabul etmek farklı şeylerdir. Farklı inançlara sahip olan insanların tecrübelerini paylaşmak amacıyla onlarla tartışmadan, birbirlerini dinlerinden döndürmeye çalışmadan, bilgi alışverişinde bulunmak, birbirlerini dinleyebilen ve anlayabilen başka inançlara karşı daha hoşgörülü kimseler haline gelebilmelerini sağlamak amacıyla, DKAB dersinin İslam dini dışındaki dinler konusunun öğrencilerin inanç ve kültür dünyalarında meydana getirebileceği zenginlik ve bunun toplum ve dünya barışına yapabileceği katkılar üzerinde durulmalıdır. Bu ders aslı fonksiyonlarını daha iyi yerine getirirse Müslüman, Musevi ya da Hıristiyan çocuklar, diğer dinler hakkında bilgileri bu ders yoluyla alabilir ve diğer dinlere mensup insanlara saygı duymayı öğrenirler. Tartışma konusu olan DKAB dersi, böylelikle bu problemin çözümünde bir fırsata dönüşebilir.

3. Türkiye’de diğer dinlerin öğretimi ile ilgili bir sorun bulunmamaktadır. Diğer dinlere mensup olanlar Lozan antlaşması hükümlerine bağlıdır ve Türkiye’de yaşayan Hıristiyan ve Yahudiler kendi din eğitimlerini kendileri düzenlemektedir. Sadece Süryani kilisesi bu dönemde böyle bir talepte bulunmamıştır. Ancak Müslüman olmadığını belgeleyen her öğrenci din dersinden muaf tutulmaktadır. Aslında gayrimüslimlerin DKAB dersinden muaf olmamaları gerekirdi. Zira gayrimüslimler nüfusunun büyük çoğunluğu Müslüman olan Türkiye’de yaşamaktadırlar ve İslamiyet hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir.

4. Türkiye’de sadece Aleviler ile ilgili talep ve beklentiler tartışma konusu olmaktadır. Bütün inanç grupları gibi Aleviler de, devletten bir takım isteklerde bulunabilir ve bu isteklerini haklı gerekçelere dayandırabilirler. Ancak şunu unutmamak gerekir ki, Alevilik bir inanç grubudur ve mezhep çatışmaları da geçmişte kalmıştır. Modern toplumlarda inanç grupları din özgürlüğü alanında yeni haklar elde etmek için birbirlerini desteklemektedirler. Birbirlerinin özgürlük alanlarının genişlemesi için mücadele etmektedirler. Türkiye’de görüldüğü gibi birbirlerinin inanç özgürlüğünün ve bir takım edimlerinin sınırlandırılması veya ortadan kaldırılması için şikâyette bulunmazlar.

Din dersinin müfredatına Alevilik bilgisinin eklenmesi ve din dersinin yeniden düzenlenmesini isteyenler din dersinin tek yanlı verilmesine karşı çıkmaktadırlar. Tek taraflı verilen dersin haksızlık olduğu vurgulanırken, devletin farklı inançları tanıyıp hepsine eşit mesafede durmasının gerekliliği savunulmaktadır. Böyle bir uygulamanın ayrımcılığı ortadan kaldırıp insanları daha da birbirine yaklaştıracığı söylenmektedir. Bu yönde yapılan eleştiriler ve çözüm önerileri olgunlukla karşılanmalıdır. Türkiye’de bulunan farklı inanç grupları olduğu gibi anlaşılmalı çalışılmalı, diğer din ve mezheplerin önyargılardan kurtularak doğru ve tarafsız bir şekilde algılanması düşüncesine dayanan fenemolojik bir yaklaşım sergilenmelidir. Kendi din özgürlüğünün sağlanması için çalışan her inanç grubuna destek vermek gerekmektedir. Bu durumda Aleviler ve Sünniler için ayrı ayrı ders kitapları yazmaya gerek yoktur. Mevcut kitaplar tekrar gözden geçirilerek Alevi kültürüne ait öğeler uygun ünitelere

serpiştirilerek tüm öğrencilere bu konuda bilgi verilebilir. Böylece her iki kesimde birbirleri ile ilgili bilgisizlik ve ön yargılardan kurtulacaktır.

DKAB ders programları ve kitapları devamlı geliştirilmektedir. Elbette her dersin programı gibi, DKAB programına da eleştiriler olabilir. Bu çerçevede şu anda uygulanan program ve kitaplara tartışılmalı Alevilikle ilgili birkaç konu ilave edilmiştir. Bir ilk olması nedeniyle bu çok önemli bir gelişmedir. Ancak Alevi örgütleri ile konunun tekrar görüşülerek DKAB dersi hem müfredat programı hem de kitabı üzerinde yeni değişiklikler olabilir. Böylelikle Alevilerin de bu sorunu uluslar arası mahkeme ve platformlara taşınmaları önlenmiş olacaktır. Ayrıca birtakım insanlar DKAB programını beğenmiyor diye DKAB dersinin kaldırılması söz konusu olamazdır.

Kaynaklar

- [1] Bilgin, B., Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, Ankara, s. 4. (1988).
- [2] Bilgin, B., Türkiye’de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri, Ank, s. 45 (1980).
- [3] Cicioğlu, H., Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim-Tarihi Gelişim-, Ank. Üni. Dil Tarih Coğrafya Fak. Yay, Ank, s.94 (1982); Akyüz, Y., Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişimdeki Etkileri(1848–1940), *Doğan Basımevi*, Ank, s. 279 (1978); Yücel, H. A., Türkiye’de Ortaöğretim, *Devlet Basımevi*, İst, s. 163–173 (1938).
- [4] Yıldız, İ., Minority Rights in Turkey, Brigham Young University Law Review, number 6, Utah, ABD, pp.112. (2007).
- [5] Bkz. Alpar, H., "Gençliğin Manevi Hüsranı", Vatan Gazetesi, (10.11.1947); Yetkin, S. K., "Milli Eğitim Politikamız, Bulaşıcı Hastalık Olan Maddecilikten Korunmak", Ulus Gazetesi, (16.11.1947); Edip, E., "Artık Yeter Efendiler Milletın Vicdanından Elinizi Çekiniz!", Sırat-ı Müstakim, I, sy.17, , s.262 (Ekim 1948).
- [6] Akseki, A.H. "Din Tedrisatı ve Dini Müesseseler Hk. Bir Rapor", SM., V, sy.103, s.20 (Mayıs 1951); Banguoğlu, T., Kendimize Geleceğiz, *Derya Dağıtım*, İst., s. 50 (1984); Mardin Ş., Türkiye’de Din ve Siyaset, İletişim Yay, İst, s.100, (1993); Jaeschke, G., Yeni Türkiye’de İslâmlık, (çev. Hayrullah Örs), *Bilgi Yayınevi*, Ank. s. 155–156, (1972); Lewis, B., Modern Türkiye’nin Doğuşu, *Türk Tarih Kurumu Yay*, Ank. s. 413, (1984).
- [7] Bkz. Şenkan, H., "Mekteplere Konacak Din ve Ahlak Dersleri Ne Oldu? Din Üzerinde Baskı Daha Ne Kadar Devam Edecek?" Sebilürreşad, I, sy. 15, s.233, (Eylül 1948); Tanrıöver, H. S., "Komünizm Afetine Karşı Din", İslam-Türk Ansiklopedisi Mecmuası, II, sy. 82, s.3, (Ekim 1974).
- [8] Yörükán, Y. Z., "Din Maarifi ve Din Tedrisatı", İslam-Türk Ansiklopedi ve Mecmuası, II, sy. 98, s.2–5, (Mart 1984).
- [9] Nadi, N., "Din ve Devlet," Cumhuriyet Gazetesi, , s.1-3 (12 Şubat 1948); Gökay, F. K., "Din Terbiyesi Laikliğe Aykırı Değildir," Cumhuriyet Gazetesi, , Nakleden: Selamet Dergisi, c.1, sy. 8, s. 3–16 (1 Temmuz 1947); Doğrul Ö. R., Hakiki Laikliğe Doğru: Vicdan Terbiyesi Nerede Verilir?" Selamet Dergisi, c.1, sy. 16, , s.3 (5 Eylül 1947); "Laiklik Prensibi ve Din Dersleri", Ulus Gazetesi, , s.1–3 (17 Şubat 1948).
- [10] "Din ve Ahlak Dersleri: Görünüşte Din Hürriyeti, Din Tedrisatı Hakikatte Din Düşmanlığı", Sebilürreşad, I, sy.5, s.75, (Haziran 1948); "Din Öğretimi ve Din Müesseseleri Hakkında", Selamet Dergisi, c.2, sy. 42, s.6–7 (5 Mart 1948).
- [11] 4 Kasım 1950 tarihli Milli Eğitim Bakanlığı Genelgesi.
- [12] Banguoğlu, s. 99 (1984).
- [13] Parmaksızoğlu, İsmet; Türkiye’de Din Eğitimi, *Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi*, Ankara, s. 31 (1966).
- [14] "Diyânet İşleri Reisinin Mühim Beyanı", Sebilürreşad, c.IV, sy. 86, s.165 (Eylül 1950).
- [15] Lewis, B., s. 414, (1984).
- [16] Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri (23-25 Nisan 1981), *İlahiyat Vakfı Yay*, Ankara, s.398 (1981).
- [17] Toledo Guiding Principles on Teaching about Religions and Beliefs in Public Schools, prepared by The ODIHR Advisory Council of Experts on Freedom Principles on Teaching about Religions and Beliefs in Public Schools, Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), Warsaw, (2007).
- [18] Selçuk, M., Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri, Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar, *Milli Eğitim Basımevi*, İstanbul, s. 11–20, (2000).
- [19] Bardakoğlu, A., "Diyânet İşleri Başkanlığı’nın Kurulması ve Din Öğretiminin Okullarda Verilmesi Cumhuriyet’in Önemli Kazanımlarıdır," *DEM Dergi*, (Ekim-Kasım-Aralık), İst, , s.31-33, (2007).
- [20] Avrupa Birliği başta olmak üzere çeşitli ülkelerdeki din eğitiminin yapısı, yasal statüsü ve uygulama biçimleri için bkz. Köse, A. – Küçükcan, T. (editörler), Avrupa Birliği Ülkelerinde Din Devlet İlişkisi, İstanbul: İsam, (2008); Kaymakcan, R., Günümüz İngiltere’inde Din Eğitimi, İstanbul: *Değerler Eğitimi Merkezi*, 2004; Çelebi, İ., Avrupa Birliği Sürecinde Dini Kurumlar ve Din Eğitimi, İstanbul: *Ensar Neşriyat*; İslami İlimler Araştırma Vakfı, (2007); Osmer, R. R. – Schweitzer, F., Religious Education between Modernization and

- Globalization: New Perspectives on the United States and Germany, *Wm. B. Eerdmans Publishing Company*, (2003); Copley, T., *Teaching Religion: Fifty Years of Religious Education in England and Wales*, Exeter: *University of Exeter Press*, (1997).
- [21] Çarkoğlu, A. – Toprak, B., *Türkiye’de Din, Toplum ve Siyaset*, İstanbul: *Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı*, (2000); Çarkoğlu, A. – Toprak B., *Değişen Türkiye’de Din, Toplum ve Siyaset*, İstanbul: *Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı*, (2007).
- [22] Çapcıoğlu, F., *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği (Din Eğitimi) Anabilim Dalı Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar Çerçevesinde İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programlarının İncelenmesi*, *Ankara Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara, s. 14 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (2006).
- [23] Rousseau, Jean Jaques, *His Educational Theories Selected from Emile, Julie, and Other Rightings*, *Baron’s Educational Series*, New York, s. 227 (1964).
- [24] Bovet, P., *Din Duygusu ve Çocuk Psikolojisi*, (çev. Selahattin Odabaş), *İş Bankası Yay*, Ank, s. 136–138 (1958).
- [25] Çapcıoğlu, F., (2006).
- [26] Selçuk, M., (2000).
- [27] Ünal, M., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi*, Lise 1, İst, s. 29 (1998).
- [28] Lewis, B., *The Crisis of Islam*, New York, s. 7vd., (2003).
- [29] Çamuroğlu, R., “Zorunlu Din eğitimi Üzerine,” *Nefes Dergisi*, yıl:2, sy.12, Ekim s. 6–7 (1994); Çelikel, A., “İslamcı Siyasi Akımlar ve Devletin Din Politikası,” *Cem Dergisi*, Yıl:1, sy. 1, Haziran, s. 22 (1991).
- [30] Yıldız, S., *Türkiye’deki Alevilerin Din Eğitiminin Beklentileri*, *Sakarya Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sakarya, s. 54 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (2002).